

שיטת רש"י בדין הפילגש

תוספת והערה למאמרו של יעקב אריאל, 'הפילגש ומעמדה ההלכתי במקרא' (מגדים ח, עמ' 57-67)

בהמשך ותוספת לכיוון שפיתח הרב אריאל, לנסות ולמצוא במקרא את הגדרים ההלכתיים של הפילגש, ברצוני להצביע על בסיס ומקור אפשרי לשיטת רש"י, שהזכירה הכותב במאמרו¹, שיטה הנראית במבט ראשון תמוהה וחסרת אחיזה במקראות. הגמרא בסנהדרין (כא, ע"א) - על-פי הגרסה המקובלת² - מגדירה את ההבדל ההלכתי בין אישה לבין פילגש: "מאי נשים ומאי פילגשים? אמר רב יהודה אמר רב: נשים - בכתובה ובקידושין, פילגשים - בלא כתובה ובלא קידושין". זו גם הגרסה הרגילה אצל הראשונים (ראה: רמב"ם, הלכות מלכים, ד', ד; רמב"ן, בפירושו לברא', כ"ה, ו). להגדרת הפילגש העולה מגרסה זו נקל למצוא מקור וסמך במקראות: ניתן להגיע אליה ממעשה אבשלום אשר בא אל פילגשי אביו לעיני כל ישראל (שמו"ב, ט"ז, כב) במטרה לחזק את מעמדו ואת ידי כל אשר אתו (שם, כא) - ומסתבר, שאילו היה בכך איסור אשת-איש היה משיג את המטרה ההפוכה. למסקנה דומה ניתן להגיע גם ממעשה ראובן (בראשית, ל"ה, כב), ובמיוחד מדברי הגמרא על מעשה זה ש"כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה" (שבת, נה, ע"ב).

לעומת זאת, לרש"י בפירושו לתורה (בראשית, כ"ה, ו) יש הגדרה הלכתית שונה לפילגש ונראה שהייתה לו גרסה אחרת בגמרא. רש"י מפרש: "נשים - בכתובה, פילגשים - בלא כתובה, כדאמרין בסנהדרין בנשים ופילגשים דדויד"³ (משמע, שקידושין - בין בזו ובין בזו צריך). כלומר: לגרסתו של רש"י, הגדרתה ההלכתית של פילגש היא בקידושין וללא כתובה. ברצוני להראות, שבעיון מדוקדק בספר בראשית אפשר לכאורה למצוא מקור וסמך בכתובים גם לגרסת רש"י ולשיטתו. נקודת ההנחה שלנו היא שלשפחה שהשיאתה גבירתה לבעלה יש דין פילגש (זאת ניתן להסיק ממעשה בלהה, שנאמר בה: "הנה אֶמְתִּי בלהה בא אליה... נתתן לו את בלהה שפחתה לאשה" [בראשית, ל', ג-ד], ואחר-כך נאמר "וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו" [שם, ל"ה, כב]). לאור זה, גם נתינת הָגֵר לאברהם היא בגדר נתינה לפילגשות - ואם נבחן את פרשת שילוחה, הרי שניתן למצוא בה מקור לשיטת רש"י: אברהם צריך 'לגרש' ו'לשלח' את הגר ("גַּרְשׁ האמה הזאת ואת בנה" [בראשית, כ"א, י]; "וישלחה" [שם, יד]). משמע שקידושין לא היו לו בה. מאידך, אברהם משלח את הגר עם "לחם וחמת מים" בלבד (שם, יד) - משמע שכתובה אין לה!

1 שם, עמ' 62, בקטע 'מחלוקת הרמב"ם והראב"ד'.

2 וכן בדפוס ראשון, ונציא, ר"פ; וכן בכתב-היד הקדום של הבבלי, פירנצה, הספרייה הלאומית II 7-9, דפוס-צילום, הוצאת מקור, ירושלים תשל"ב, כרך III. וכן בכתב-יד מינכן של הבבלי.

3 כך בדפוס הקדום של רש"י, ואדי אל חאג'רה, רליו (אלקבץ); אמנם, בדפוס ראשון של רש"י, רגיו די קלבריה, רל"ה (1475) - הקטע כולו ("נשים בכתובה וכו'") אינו מופיע.